

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

ผู้หญิงจะเป็นอย่างไร จะดำรงชีวิตอย่างไรและมีปฏิสัมพันธ์กับคนในสังคมที่มีสถานะต่างๆ รวมทั้งมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ชายอย่างไร มิได้ขึ้นอยู่กับเพศที่ติดตัวมาแต่กำเนิด แต่เกิดจากการสร้างความหมายของ “ผู้หญิง” ที่ได้รับการประกอบสร้างขึ้นจากวาทกรรมทางสังคมจนกลายมาเป็นอัตลักษณ์ของผู้หญิง ซึ่งอัตลักษณ์ของผู้หญิงในแต่ละสังคมต่างๆ ย่อมมีความแตกต่างกันไป เพราะมีปัจจัยอันหลากหลายและซับซ้อนที่กำหนดเพศภาวะและอัตลักษณ์ของผู้หญิงในแต่ละสังคมวัฒนธรรม

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ต้องการศึกษาบทบาทของรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป. ลาว) ในการสร้างความหมายของ “ความเป็นผู้หญิงลาว” ผ่านทางวาทกรรมชุดต่างๆ ในช่วงตั้งแต่ พ.ศ. 2518 ซึ่งเป็นยุคที่รัฐบาล สปป.ลาว มีบทบาทเป็นอย่างสูงในการใช้สื่อประเภทต่างๆ ในการประกอบสร้างอัตลักษณ์หรือความเป็น “ผู้หญิงลาวแบบใหม่” และมีอิทธิพลอย่างมากต่อการรับรู้ “ความเป็นผู้หญิงลาว” ในสังคมลาว แต่กระนั้นก็ตาม วาทกรรมที่สร้างขึ้นโดยรัฐเหล่านั้น ก็ไม่อาจครอบงำผู้หญิงลาวได้อย่างสมบูรณ์ เบ็ดเสร็จ การต่อต้าน ขัดขืนหรือ “ปฏิบัติ” และการต่อรองจากผู้หญิงลาวจำนวนหนึ่งย่อมเกิดขึ้นในรูปแบบและเนื้อหาที่ต่างกันไปตามวาทกรรมชุดต่างๆ ที่ไม่ได้สร้างขึ้นโดยรัฐบาลลาว

เนื่องจากผู้หญิงลาวเป็นพลเมืองมากกว่าครึ่งหนึ่งของรัฐชาติลาว¹ ทำให้รัฐบาล สปป.ลาว จำเป็นต้องทำให้ผู้หญิงลาวและสังคมลาวตระหนักว่า “ผู้หญิง” คือใคร มีสถานภาพ สิทธิ และหน้าที่อย่างไรใน “ชาติลาว” จึงทำให้ “ชาติลาว” บรรลุเป้าหมาย “อันติงาม” ตามอุดมคติ ทั้งนี้ก็เพื่อให้ผู้หญิงลาวทั้งหลายมีวิถีคิดและมีบทบาทในวิถีทางปฏิบัติตามที่รัฐบาล สปป.ลาว ต้องการ ดังนั้น ในกระบวนการสร้างความเป็นชาติลาวขึ้นมา จึงจำเป็นต้องมีการสร้างอัตลักษณ์ของผู้หญิงลาวไปพร้อมกัน ซึ่งอัตลักษณ์ของผู้หญิงลาวที่รัฐบาล สปป.ลาว พยายามจะสร้างขึ้นมานี้มีลักษณะอย่างไร ย่อมขึ้นอยู่กับบริบทหรือเงื่อนไขแวดล้อมทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและ

¹ ผลการสำรวจประชากรและที่อยู่อาศัยปี พ.ศ. 2548 ของรัฐบาลแห่ง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีประชากรทั้งหมด 5, 621, 982 คน เป็นชายทั้งหมด 2, 800, 551 คน หญิงทั้งหมด 2, 821, 431 คน ซึ่งอัตราส่วนของพลเมืองแบ่งตามเพศและหมวดของอายุประชากร

วัฒนธรรมในแต่ละสมัย โดยที่อัตลักษณ์ของผู้หญิงลาวดังกล่าวนี้ จะต้องสอดคล้องไปกับความหมายของคำว่า “ชาติลาว” และ “ความเป็นลาว” ที่รัฐบาล สปป.ลาว นิยามเอาไว้ด้วย

ประเทศลาวหรือประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) (Lao People Democratic Republic (Lao P. D. R) ในปัจจุบันนั้น ได้ผ่านการก่อร่างสร้างรัฐชาติขึ้นมาในแต่ละยุคแต่ละสมัยโดยมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันไป ซึ่งการก่อรูปของรัฐชาติลาวดังกล่าว ได้เกิดขึ้นควบคู่กับการพยายามกับการสร้างเอกลักษณ์ (อัตลักษณ์) ของรัฐชาติและรวมไปถึงอัตลักษณ์ของผู้หญิงในแต่ละยุคด้วย ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ดังต่อไปนี้

ในยุคที่ฝรั่งเศสเข้ามายึดครองลาวในช่วงศตวรรษที่ 18-19 ลาวได้มีการก่อรูปของ “รัฐชาติ” ของตนขึ้นมา ซึ่งรูปแบบการปกครองของชาติลาวในสมัยนี้ก็คือ การปกครองแบบรัฐชาติลาวภายใต้อำนาจอาณานิคมของฝรั่งเศส ในช่วงเวลานี้ฝรั่งเศสได้เข้ามาบริหารจัดการรูปแบบการเมือง เศรษฐกิจและสังคมในลาว โดยรวมอำนาจการปกครองประเทศไว้ภายใต้รัฐบาลฝรั่งเศสและเข้ามาควบคุมระบบเศรษฐกิจ วิถีสังคมและวัฒนธรรมในลาว

ต่อมาภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ลาวได้มีการสร้างรัฐชาติรูปแบบใหม่ภายใต้การนำของ “ขบวนการลาวอิสระ” ซึ่งเป็นขบวนการต่อสู้เพื่อเรียกร้องเอกราชใน พ.ศ. 2488 และประสบผลสำเร็จในวันที่ 12 ตุลาคมในปีเดียวกัน หลังจากนั้นเมื่อคนลาวเริ่มมีสิทธิในการกำหนดชะตากรรมของ “ชาติลาว” ด้วยตนเอง ลาวกลับต้องเผชิญกับความขัดแย้งภายในขบวนการลาวอิสระและในที่สุดก็ได้แยกออกเป็นสองฝ่ายคือ “ฝ่ายรัฐบาลราชอาณาจักรลาว” (รบล) และ “ฝ่ายแนวลาวยุติธรรม” ซึ่งมีจุดยืนหรืออุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกัน ฝ่ายรัฐบาลราชอาณาจักรลาว (ฝ่ายขวา) สนับสนุนระบอบการปกครองแบบเสรีประชาธิปไตย เน้นความเป็น “ชาติลาว” ที่มี “กษัตริย์และพระพุทธศาสนา” เป็นศูนย์กลาง ส่วน “แนวลาวยุติธรรม” (ฝ่ายซ้าย) สนับสนุนระบอบการปกครองแบบ “สังคมนิยม” เน้นความเป็น “ชาติลาว” บนพื้นฐานของความเสมอภาคเท่าเทียมกันในทุกชนชั้นและทุกเชื้อชาติ จนในที่สุดฝ่าย “แนวลาวยุติธรรม” ก็ได้รับชัยชนะในปี พ.ศ. 2518 และได้ก่อตั้งเป็น “สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” ขึ้นมาโดยยึดแนวทางสังคมนิยมมาปรับใช้และดำเนินนโยบายในการปกครองประเทศจนถึงปัจจุบัน

ในช่วงก่อนสงครามอินโดจีน คือก่อน พ.ศ. 2498-2518 การก่อร่างสร้างรัฐชาติของลาวขึ้นมาในแต่ละยุคแต่ละช่วงดังกล่าวนี้ ได้กำเนิดเกิดขึ้นมาพร้อมกับความพยายามสร้างลักษณะเด่นหรือลักษณะพิเศษของรัฐชาติลาวขึ้นมา โดยมีการดึงเอาลักษณะเด่นพิเศษบางประการของกลุ่มคนหรือกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในลาวขึ้นมาเน้นเพื่อเป็นสัญลักษณ์ทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรมของชาติลาว พร้อมกันนั้นก็มีการสร้างความทรงจำร่วมกันอันนำไปสู่ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและการจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่อยู่ในชาติเดียวกัน โดยที่ผู้หญิง

ไม่มีบทบาทที่สำคัญใด ๆ ในเชิงสัญลักษณ์ ความทรงจำรวมเกี่ยวกับ “ชาติลาว” ที่ได้รับการสร้างขึ้นก็ให้ความสำคัญแก่บทบาทของผู้ชายเท่านั้น จนกระทั่งในยุคสงครามอินโดจีน (พ.ศ. 2498-2518) พรรคประชาชนปฏิวัติลาวมีความจำเป็นต้องอาศัยผู้หญิงในการทำสงครามจึงได้มีการสร้างความทรงจำเกี่ยวกับผู้หญิง ที่มีบทบาทโดดเด่นในการต่อสู้กับจักรวรรดินิยมฝรั่งเศส และจักรวรรดินิยมอเมริกาเพื่อเป็นแบบอย่างแก่ผู้หญิงอื่นๆ ทำให้เกิดอัตลักษณ์ของผู้หญิงลาวที่มีคุณลักษณะแตกต่างไปจากในอดีตซึ่งผู้หญิงลาวมีฐานะเป็นแม่และเมียเท่านั้น นั่นคือเป็นผู้ที่มีความกล้าหาญ เข้มแข็ง อดทน และเสียสละเพื่อให้ “ชาติลาว” มีเอกราช สันติภาพ ความเสมอภาค และเจริญรุ่งเรือง (สุลิตกร พรหมวงสา, 2551: 8)

จะเห็นได้ว่า ในยุคสงครามอินโดจีนเป็นต้นมา ได้เกิดการสร้าง “เรื่องเล่า” (Narratives) จำนวนมากเพื่อสร้างอัตลักษณ์ผู้หญิงลาว ดังเช่น การนิยามอัตลักษณ์ของแม่หญิงลาวโดยผ่านเรื่องเล่าเกี่ยวกับ “นาง แม่เยะ” ผู้นำของเผ่าตะโอย ที่ได้ร่วมมือกับผู้นำชนเผ่าต่างๆ ของลาวคือ องค์ทอง องค์ละแวงและองค์ยอด เผ่ากะต่าย ภายใต้การนำขององค์แก้ว ชาวลาวเทิงเผ่าแะ เพื่อเข้าร่วมในการต่อต้านฝรั่งเศส บริเวณทางภาคใต้แถบญะเพียง จนพวกฝรั่งเศสขนานนามว่า “พวกไม่ยอมจำนน” (สมชาย นิลาธิ, 2545: 37)

เรื่องเล่าเกี่ยวกับ “นางลีลา อุดทุมพร” ที่สามารถแบกข้าวสารน้ำหนัก 80 กิโลกรัมเพื่อส่งให้กองทหารในแนวหน้า ผ่านการขึ้นเขา ลงห้วย ลุยโคลนในขณะที่ต้องหลบเครื่องบินทิ้งระเบิดแบบปูพรม และเรื่องเล่าเกี่ยวกับ “นางไมวง เพทธีราช” แพทย์หญิงที่เสียชีวิตเพื่อกลับไปแบกเอาทหารชายที่ถูกยิงได้รับบาดเจ็บไปสู่เขตที่ปลอดภัยในขณะที่ศัตรูทั้งยิงปืนและทิ้งระเบิดจำนวนมาก (สุลิตกร พรหมวงสา, 2551: 124-126) ฉะนั้น อัตลักษณ์ของ “ผู้หญิงลาว” ที่สะท้อนออกมาให้เห็นจากเรื่องเล่าในช่วงนี้ก็คือ “เก่ง กล้า อดทน” และการเป็นวีรสตรีของชาติ โดยเฉพาะผู้หญิงในภาคเหนือของลาว เช่น ผู้หญิงเชียงขวาง ได้รับสมญานามว่า “สาวเชียงขวางทั้งงามทั้งเก่ง” ซึ่งสิ่งเหล่านั้นยังได้สะท้อนผ่านบทเพลงของลาวเพื่อกระตุ้นให้ผู้หญิงลาวเกิดความรักชาติ ภาคภูมิใจในชาติ อันนำไปสู่ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการสร้างชาติ (ลำพอง คัญทลีวัน, 2551: 14)

หลังจากกองทัพภายใต้การนำของ “พรรคประชาชนปฏิวัติลาว” ได้รับชัยชนะในการต่อสู้กับกองทัพสหรัฐอเมริกาและพันธมิตรใน พ.ศ. 2518 เป็นต้นมา ประเทศลาวได้ก้าวเข้าสู่การเป็นรัฐชาติสมัยใหม่ (Modern Lao Nation State) ภายใต้การนำของ “พรรคประชาชนปฏิวัติลาว” ที่ได้เข้ามาจัดการระบอบการเมืองการปกครองแบบสังคมนิยม มีการรวมศูนย์อำนาจมาอยู่ที่สถาบันสำคัญก็คือ “พรรคประชาชนปฏิวัติลาว” และ “รัฐบาลลาว” มีการจัดการกับระบอบการเมือง การปกครอง รูปแบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศลาวใหม่ที่มีลักษณะผูกขาดอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง ทั้งอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมภายใต้การปกครองระบอบใหม่ “พรรค

ประชาชนปฏิวัติลาว” พยายามเปลี่ยนแปลงความคิดของประชาชนให้ศรัทธาในการปกครองแบบสังคมนิยมโดยเร็วที่สุด (ปริยาภรณ์ กันทะลา, 2552: 5) อันจะนำไปสู่การสืบต่อ เปลี่ยนแปลงและสร้างชาติใหม่ต่อไปสู่อุดมการณ์ที่สำคัญก็คือ การก้าวขึ้นสู่ความเป็น “สังคมนิยม”

การที่จะก้าวไปสู่ความเป็น “สังคมนิยม” ได้นั้น จะต้องมีการสร้างอุดมการณ์และจิตสำนึกร่วมกันในเรื่อง “ชาติลาว” ระหว่าง “พรรคประชาชนปฏิวัติลาว” กับพลเมืองทั้งหลายในประเทศ โดยมีการนิยามความเป็นชาติและอัตลักษณ์ชาติผ่านคำที่ว่า “สันติภาพ เอกภาพ ประชาธิปไตย เอกภาพ วัฒนาถาวร” ซึ่งรัฐบาลได้พยายามถ่ายทอดปลูกฝังความหมายที่รัฐบาลนิยามไปสู่ประชาชนผ่านช่องทางอันหลากหลาย เช่น ธงชาติลาว เพลงชาติลาว ธนบัตร ประวัติศาสตร์ แบบเรียน วรรณกรรม ฯลฯ ตัวอย่าง จากวรรณกรรมเรื่อง “ $\text{E}_{34} \text{A}_{134} \text{C}^0 \text{E} \text{C} \gg \text{D} \text{E}$ ” (ความเฝ้าของคำผู้) (ในภาษาไทย หมายถึงคำพูดของคนชื่อ “คำผู้”) ที่ได้สะท้อนให้เห็นถึง อัตลักษณ์ของลาว ดังเนื้อหาต่อไปนี้

“วันที่ 2 ธันวาคม ได้เปล่งรัศมีอันแรงกล้าไปทั่วแผ่นดินล้านช้าง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้กำเนิดขึ้นเด่นสง่าอยู่ในเวทีสากล พรรคประชาชนปฏิวัติลาว ผู้จัดตั้งนำพาทุกชัยชนะของการปฏิวัติได้ดำเนินเอาเอกภาพ สิทธิ เสรีภาพ อิสระภาพ และความเป็นเจ้าของประเทศมาให้ประชาชนลาวผู้มีมุลเชื้อขยันหมั่นเพียรอดทนและพิละอาหาญ พร้อมนั้นประชาชนลาวทุกถ้วนหน้าได้พร้อมจิตพร้อมใจออกเหวี่ยงเทแรงก้าวเดินไปได้ธงของพรรคในการกิจก่อสร้างและก่อสร้างสังคมนิยม”

(แคน คะมาหุด 2527, อ้างใน อุมารินทร์ ตูลารักษ์ 2548; 137)

เนื้อหาของวรรณกรรมข้างต้น ทำให้มองเห็นถึงความพยายามในการสร้างอัตลักษณ์ของชาติลาว (National Identity) ที่มีเอกภาพ สิทธิ เสรีภาพ อิสระภาพ และเป็นชาติที่มีประชาชนที่มีความขยันหมั่นเพียร มีความอดทน ความกล้าหาญ โดยวรรณกรรมเน้นว่า พรรคประชาชนปฏิวัติลาวเป็นผู้นำในการทำให้ประชาชนลาวได้เป็นเจ้าของประเทศ “ชาติลาว” จึงสามารถบรรลุถึงสถานะที่ดังกล่าวกว่าข้างต้น การเน้นเช่นนี้ เป็นการสร้างความชอบธรรมให้แก่ พรรคประชาชนปฏิวัติลาวและรัฐบาล สปป.ลาว โดยมีความพยายามสร้าง พรรคฯ และ รัฐบาล สปป.ลาว ให้เป็น

² “ความเฝ้าของคำผู้” เป็นวรรณกรรมหนึ่งที่เขียนขึ้น ภายหลังที่ลาวได้ รับเอกราชในช่วง ปี พ.ศ 2518 ซึ่งเป็นวรรณกรรมหนึ่งที่มีความสำคัญในการสร้างอุดมการณ์เรื่อง “ชาติ” และ “ชาตินิยม” ของลาว ส่วน “คำผู้” ก็คือ ตัวละครหนึ่งในวรรณกรรมดังกล่าว

ศูนย์กลางของอำนาจและเป็นศูนย์รวมทางจิตใจให้กับคนลาวภายในชาติ ทำให้คนลาวชาวซึ่งในบุญคุณของ พระรศฯ และ รัฐบาล สปป.ลาว ที่สามารถทำให้ประเทศลาวได้รับอิสรภาพอย่างแท้จริง สิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่สะท้อนผ่านวรรณกรรมดังกล่าวก็คือ การสร้างสำนึกความเป็นลาวให้กับคนลาว ซึ่ง มีส่วนสำคัญเป็นอย่างมากในการส่งเสริมอุดมการณ์ของ พระรศฯ และ รัฐบาล สปป.ลาว ที่ประกาศว่าจะสร้างชาตินิยมในระบอบสังคมนิยม เพื่อให้ชาตินิยมบรรลุถึง “สันติภาพเอกราช ประชาธิปไตย เอกภาพ วัฒนาถาวร” อย่าง แท้จริง

ในกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของชาตินิยมนี้ จำเป็นที่จะต้องสร้างอัตลักษณ์ผู้หญิงลาวให้มีลักษณะสอดคล้องกับอุดมการณ์ของ พระรศฯ และ รัฐบาล สปป.ลาว ซึ่งจากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นพบว่า มีการสร้างอัตลักษณ์ผู้หญิงลาวที่กำลังก้าวเข้าสู่ “ศักราชใหม่” ด้วยการเน้นว่า ในอดีตที่ผ่านมาภายใต้ระบอบการปกครองเดิมนั้น ผู้หญิงลาวไม่เสมอภาคกับผู้ชายเพราะ “ผู้หญิงลาวขาดความรู้” ดังที่ปรากฏในเอกสารบรรยายงานของ “สหพันธ์แม่หญิงลาว” ในปี พ.ศ. 2538 ได้ความดังนี้

“แม่หญิงลาวก็คือ ประชาชนบรรดาเผ่า ภายใต้การนำพาของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว ได้เข้าร่วมต่อสู้ชาติ ตลอดระยะ 30 กว่าปี จนถึงประเทศลาวได้รับการปลดปล่อยอย่างสมบูรณ์และสร้างตั้งประเทศลาวเป็น สาธารณะรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2518 การสร้างตั้ง สปป.ลาว ได้เป็นการไขศักราชใหม่ ให้กับแม่หญิงก็คือ ประชาชนลาวทั้งชาติเพราะมันเป็นศักราชแห่งเอกราช อิสรภาพและความเสมอภาค ระหว่างประชาชนบรรดาเผ่า ก็คือความเสมอภาคระหว่างหญิง-ชาย นับแต่นั้นมารัฐบาล สปป.ลาว ก็ได้ปลดปล่อย (ผลักดัน) ทุกๆ ขบวนการประชาชนทุกชั้นคน ทุกเพศและทุกวัย ประกอบส่วนในการปกป้องรักษาและในการพัฒนาประเทศชาติไปหาความอุดมมั่งมีก็คือ ความวัฒนาถาวร ซึ่งความจริงแล้วก็คือ การยกระดับคุณภาพชีวิตการเป็นอยู่ให้แก่ประชาชนไปครั้งละก้าว แต่เพราะประเทศของพวกเราได้ถูกสงครามรุกรานมาเป็นเวลาหลายทศวรรษ ฉะนั้น ระดับความรู้ของแม่หญิงลาวทุกด้านยังต่ำ ถึงเพราะว่าเป็นเวลาอันสั้น สิบกว่าปีเท่านั้นที่หลังจากประเทศชาติได้รับการปลดปล่อย แต่เพราะความเอาใจใส่อย่างตั้งหน้าจากรัฐบาล สปป.ลาว จึงได้ทำให้ระดับของประชาชนลาวทุกๆ ด้านได้ถูกยกขึ้น ไปพร้อมๆ กับการรักษาบาดแผลสงคราม”

(1/21/22ก-Á`È`òà¼, 1995:39)

จากเนื้อหาที่ยกมานี้ ถือได้ว่าเป็นชุดคำอธิบายหรือการให้ความหมายเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของผู้หญิงลาวในอดีตที่ “ระดับความรู้ของแม่หญิงลาวทุกด้านยังต่ำ” เพื่อเน้นว่า ภายใต้การนำของ “พรรคประชาชนปฏิวัติลาว” จะมีการแก้ปัญหา “ระดับความรู้ของแม่หญิงลาวทุกด้าน ที่ยังต่ำ” เพื่อให้ผู้หญิงลาวมีความเสมอภาคกับผู้ชาย ชุดคำอธิบายนี้เน้นด้วยว่า การปลดปล่อยประเทศลาวจากอำนาจของจักรพรรดินิยมเพิ่งเกิดขึ้นได้เพียง “สิบกว่าปีเท่านั้น” จึงยังแก้ปัญหาไม่สำเร็จอย่างสมบูรณ์ แต่รัฐบาล สปป.ลาว ก็ได้พยายาม “ทำให้ระดับของประชาชนลาวทุกๆ ด้านได้ถูกยกขึ้นไป” และในอนาคตเมื่อสร้างระบอบสังคมนิยมได้สำเร็จก็จะทำให้ผู้หญิงลาวมี “ระดับความรู้” สูงขึ้น จนกระทั่งเกิด “ความเสมอภาพระหว่างหญิง-ชาย” อย่างแท้จริง

อัตลักษณ์ของผู้หญิงลาวที่ยังมีความรู้ต่ำ แต่ “พรรคประชาชนปฏิวัติลาว” กำลังทำให้ผู้หญิงมีสถานภาพดีขึ้นเช่นนี้ ช่วยสร้างความชอบธรรมให้แก่ “พรรคประชาชนปฏิวัติลาว” เพราะ “พรรคประชาชนปฏิวัติลาว” จะเป็นผู้ที่ช่วยให้ “ผู้หญิงลาวฉลาด” ขึ้นและมีความเสมอภาคกับผู้ชายจนกลายเป็นกลุ่มคนที่สามารถจะบรรลุถึง “ความภูมิใจในชาติ รักษาชาติ ความเสมอภาพ อิสรภาพ ปกป้องรักษาและพัฒนาประเทศ” ได้เท่าเทียมกับผู้ชาย ทำให้ชาตินิยม “สันติภาพ เอกราช ประชาธิปไตย เอกภาพ วัฒนาถาวร” ภายใต้ศักราชใหม่ แห่งการก้าวขึ้นสู่สังคมนิยม

ขณะเดียวกัน วรรณกรรมลาวได้สร้างอัตลักษณ์ผู้หญิงลาวในฐานะที่เป็น “ลูกสาวของพรรค” โดยกล่าวถึงผู้หญิงลาวในฐานะ “ลูกสาวพรรค” ที่หลุดพ้นจาก “ความไม่รู้” กล่าวคือ “บัดนี้สายตาของนางได้เปิดกว้างออก” จนตระหนักว่าตนเองเป็นคนที่มีความรู้ คือเป็นเจ้าของประเทศชาติ เป็นพนักงานของพรรคฯ และรัฐบาลลาวและเป็น “ลูกรักหลานแพง” ของประชาชนทั้งชาติ ดังที่สะท้อนจากความคิดของ “ปาริเยง” ตัวละครในวรรณกรรมคนหนึ่งที่ว่า

“นางรู้สึกว่ ประเทศชาติอันแสนรักของนางสุดที่จะกว้างไกล ดวงใจของนางได้เปี่ยมล้นไปด้วยความรู้สึกว่ ความมั่งมีและสวยงามของประเทศชาติ นางก็มีสิทธิ์เป็นเจ้าของรวมหมู่เท่าเทียมกันกับทุกคนเฝ้าในลาว บัดนี้สายตาของนางได้เปิดกว้างออก นางเป็นคนลาวที่มีอิสระเสรี มีสิทธิเสมอภาพ เป็นพนักงานของ “พรรค” และ “รัฐ” เป็นลูกรักหลานแพงของประชาชนลาวทั้งชาติ”

(สุวันทอน บุนผานวง 2525 อ้างใน อุมารินทร์ ตูลารักษ์ 2548:132)

จากเนื้อหาดังกล่าว ได้สะท้อนให้เห็นความพยายามในการนิยามความหมายผู้หญิงลาวตามทัศนคติของ “พรรคฯ” และ “รัฐบาลลาว” ซึ่งอัตลักษณ์ของผู้หญิงที่สะท้อนออกมาในเนื้อหาดังกล่าว ก็คือ ผู้หญิง “เป็นพนักงานของพรรคและรัฐ เป็นลูกรัก เป็นหลานแพงของประชาชนลาวทั้งชาติ” ฉะนั้น ผู้หญิงลาวต้องรักชาติและภูมิใจในพรรคฯ เพราะว่าพรรคฯ ทำให้ผู้หญิงมีโอกาส

ได้รับผลดีจากการเป็นสมาชิกของชาติลาว ซึ่งเป็นชาติที่มี “สันติภาพ เอกราช ประชาธิปไตย เอกภาพ วัฒนาถาวร” และมีความเท่าเทียมกันกับผู้ชายภายใต้ระบอบสังคมนิยม

นอกจากนั้นการสร้างอัตลักษณ์ของผู้หญิงลาวโดย “พรรคฯ” และ “รัฐบาลลาว” ที่กระทำผ่านสื่อ ตัวอย่าง เช่น “นิตยสาร” ได้เน้นความเป็นผู้หญิงลาวที่เป็นตัวแทนของผู้อนุรักษ์และส่งเสริมจารีตประเพณี “อันดีงาม” ของลาว เห็นได้จากงานวิจัยของ ลำพอง คัญทะลีวัน (2551) เกี่ยวกับ “ภาพตัวแทนผู้หญิงลาวในนิตยสารของลาว ช่วง 2545-2550” พบว่า

“การประกอบสร้างภาพตัวแทนให้กับ “ผู้หญิงลาว” ในปัจจุบันผ่านนิตยสาร 3 ฉบับ จึงมีลักษณะที่ว่า ผู้หญิงจะต้องเป็นตัวแทนของผู้อนุรักษ์และส่งเสริมจารีตประเพณี “อันดีงาม” ของลาว บุคลิกลักษณะและกิริยามารยาทอ่อนหวานพูดจาด้วยสำเนียง ไพเราะ (นุ่มนวล) หัวอ่อน รู้จักสัจมาการะผู้อาวุโสกว่า รวมทั้งแต่งกายแบบลาวเดิม คือ: “นุ่งซิ่น เก้าฝั่ม เบี่ยงแพ” และการปฏิบัติตามจารีต “เฮือนสามน้ำสี่” หรือ “เฮือนสิบสองครองสิบสี่” เป็นต้น”

(ลำพอง คัญทะลีวัน, 2551: 191)

การส่งเสริมการแต่งกายแบบ “ผู้หญิงลาว” จึงเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนอีกประการหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้หญิงลาวที่เป็นตัวแทนของผู้อนุรักษ์และส่งเสริมจารีตประเพณี “อันดีงาม” ของลาว ตัวอย่าง เช่น การนุ่งผ้าซิ่น เก้าฝั่มและห่มสไบ ซึ่งการแต่งกายเช่นนี้แต่เดิมเป็นลักษณะเฉพาะของผู้หญิงลาว หรือ ผู้หญิงเผ่าลาวลุ่ม แต่ได้ถูกถือว่าเป็นตัวแทนของอัตลักษณ์ผู้หญิงลาวทั้งหมดในชาติลาวปัจจุบัน ซึ่งแนวคิดด้านการแต่งกายนี้เห็นได้จากการแต่งกายของเวทีการจัดประกวดนางงามลาวเพื่อเป็นตัวแทนของผู้หญิงลาวช่วงที่ประเทศลาวเป็นเจ้าภาพจัดการแข่งขันกีฬาซีเกมส์ (SEA GAME)

เท่าที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า ในขณะที่รัฐชาติลาวสมัยใหม่กล่าวว่า กำลังจะนำ “ชาติลาว” และ “ความเป็นลาว” ไปสู่ “ความทันสมัย” หรือ “ความเจริญ” บนฐานของความเป็นประเทศที่มี “สันติภาพ เอกราช ประชาธิปไตย เอกภาพ วัฒนาถาวร” ที่ให้ความเสมอภาคเท่าเทียมกันของคนภายในชาติ ไม่ว่าจะเป็น ความเสมอภาคระหว่าง หญิง-ชาย ความเสมอภาคระหว่างทุกกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในลาว แต่ในอีกด้านหนึ่ง การเน้น “ความเป็นผู้หญิงลาว” ที่เป็นตัวแทนของผู้อนุรักษ์และส่งเสริมจารีตประเพณี “อันดีงาม” ของลาว ที่รัฐชาติลาวกำลังพยายามนิยามหรือสร้างอัตลักษณ์ของชาติขึ้นมานั้น ก็ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในเชิงเพศภาวะ ถึงแม้ว่ารัฐชาติลาวในปัจจุบันจะมีกฎหมายที่ให้สิทธิต่างๆ แก่ผู้หญิงลาวเท่าเทียมกับผู้ชายก็ตาม แต่ตัวตนของผู้หญิงลาวในพื้นที่ของชาติลาวตามอุดมการณ์ชาตินิยมลาวนั้น ผู้หญิงลาวยังมีฐานะเป็นผู้อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี

ของชาติ รวมไปถึงในเรื่องของการแต่งกายด้วยนั้น ลึกลงไปแล้วก็คือ มีบทบาทสำคัญในฐานะแม่และเมีย ส่วนผู้ชายลานั้นมีฐานะเป็นผู้นำ เป็นหัวหน้าครอบครัว มีความเข้มแข็ง มีอำนาจ มีบทบาทหลักทางเศรษฐกิจ และที่สำคัญก็คือเป็น “คนสมัยใหม่”

นอกจากนี้ ความพยายามในการนิยามตัวตนหรืออัตลักษณ์ของผู้หญิงลาวจาก “พรรคประชาชนปฏิวัติลาว” และ “รัฐบาลลาว” ในปัจจุบัน ยังได้ทำให้มองเห็นถึงความลึกซึ้งที่เกิดขึ้นในกระบวนการสร้างชาติผ่านอัตลักษณ์ดังกล่าวด้วย ทั้งนี้เพราะรัฐบาลลาวให้ความสำคัญเกี่ยวกับ “ชาติลาว” และ “ความเป็นลาว” โดยเน้นความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์ในลาว แต่การนิยามอัตลักษณ์ของผู้หญิงลาวในปัจจุบันนั้น กลับให้ความสำคัญแก่ลากลุ่มเป็นพิเศษ เพราะการแต่งกายของผู้หญิงลาว (ลากลุ่ม) ถูกยกขึ้นมาเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ลาวในปัจจุบัน ซึ่งความพยายามในการสร้างอัตลักษณ์ของผู้หญิงลาวจากรัฐบาลลาวดังกล่าว ได้ส่งผลให้ผู้หญิงกลุ่มหนึ่งได้เปรียบและผู้หญิงอีกกลุ่มหนึ่งจะต้องพยายามปรับตัวเองให้เข้ากับกระแสชาตินิยมของลาว ตัวอย่าง เช่น ผู้หญิงหลายชาติพันธุ์ในลาวต้องได้ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตประจำวันของพวกเขาให้เข้ากับบริบทของกระแสชาตินิยมดังกล่าว โดยหันมาแต่งกายแบบผู้หญิงลาวกลุ่มแทนการสวมชุดประจำเผ่า ซึ่งแต่เดิมผู้หญิงกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการนุ่งผ้าซิ่นแต่อย่างใด แต่ให้ความสำคัญกับการแต่งกายตามจารีตประเพณีเดิมมากกว่า หลังจากที่ชาตินิยมกระแสหลักในลาวเข้ามามีอิทธิพลและแพร่ขยายไปทั่ว ส่งผลให้จารีต วัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ถูกกลืนไปกับกระแสชาตินิยมลาว โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงด้านการแต่งกายของผู้หญิง ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของผู้หญิงชาติพันธุ์เหล่านั้นไม่มากนัก

จากข้อมูลต่างๆ ดังกล่าวมาข้างต้นนี้ จึงน่าสนใจที่จะศึกษาถึงความซับซ้อนในการสร้างความหมายของ “ผู้หญิงลาว” หรือการสร้าง “อัตลักษณ์ผู้หญิงลาว” โดยรัฐบาล สปป.ลาว เพื่อทำความเข้าใจว่า เหตุใดรัฐบาล สปป. ลาว ซึ่งได้สร้างอัตลักษณ์ผู้หญิงลาวในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างอุดมการณ์ชาตินิยมของลาว โดยพรรคประชาชนปฏิวัติลาวและรัฐบาลสปป.ลาวเน้นความเสมอภาคทางเพศและความเสมอภาคทางชาติพันธุ์อยู่เสมอ แต่กลับสร้างอัตลักษณ์ผู้หญิงลาวที่มีได้มีความเสมอภาคกับผู้ชายอย่างแท้จริง และวัฒนธรรมของผู้หญิงชาติพันธุ์ต่างๆ ก็มีได้มีสถานะเท่าเทียมกับวัฒนธรรมของผู้หญิงลาวกลุ่มอย่างแท้จริง

1.2 คำถามในการวิจัย

1.2.1 รัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวสร้างอัตลักษณ์ของผู้หญิงลาวให้มีลักษณะอย่างไร ด้วยวิธีการอย่างไรและอัตลักษณ์ดังกล่าวเปลี่ยนแปลงหรือไม่ เพราะเหตุใด

1.2.2 ผู้หญิงลาวชาติพันธุ์ต่างๆ และวัยต่างๆ มีปฏิกริยาอย่างไรต่อการสร้างของอัตลักษณ์ผู้หญิงลาวของรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

1.3 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1.3.1 เพื่อศึกษาบทบาทในการสร้างความหมาย “ความเป็นผู้หญิงลาว” โดยรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

1.3.2 เพื่อศึกษาถึงปฏิกริยาของผู้หญิงลาวในสถานภาพต่างๆ ชาติพันธุ์ต่างๆ และวัยต่างๆ ต่ออัตลักษณ์ผู้หญิงลาวที่ได้รับการสร้างขึ้นโดยรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.4.1 ช่วยให้เห็นกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ชาติลาวและผู้หญิงลาวชัดเจนและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

1.4.2 ช่วยให้เห็นถึงความซับซ้อนและความเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์ผู้หญิงลาวที่มีผลต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิงและชายในสังคมลาวตั้งแต่ ค.ศ 1975 จนถึงปัจจุบัน

1.4.3 เพื่อเป็นแนวทาง สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับการสร้างอัตลักษณ์ของผู้หญิงในสังคมอื่น ๆ ในอนาคต

1.5 นิยามศัพท์

ชาตินิยมลาว (Lao nationalism) หมายถึง อุดมการณ์ทางการเมืองของชาติลาว โดยชาติลาวถูกจินตนาการขึ้นมา เพื่อให้ประชาชนในประเทศลาวมีความสำนึกในความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติ เพราะทุกคนมีอดีต ปัจจุบันและอนาคตร่วมกัน อุดมการณ์ชาตินิยมนี้จะทำให้คนลาวรักชาติและยอมรับระบบคุณค่าต่างๆ ที่เชื่อว่า จะทำให้ชาติลาวบรรลุถึงอุดมคติที่ดีงาม

อัตลักษณ์ชาติลาว (Lao national identity) หมายถึง สัญลักษณ์ต่างๆ ทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะหรือลักษณะเด่นในการแสดงให้เห็นถึงความเป็น “ชาติ” และ “ความเป็นลาว” ซึ่งในยุคสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีการเน้นว่า อัตลักษณ์ลาวจะนำชาติลาวไปสู่ “สันติภาพ เอกราช เอกภาพ ประชาธิปไตย วัฒนาถาวร”

อัตลักษณ์ของผู้หญิงลาว (Lao women identity) หมายถึง การรับรู้ว่า การเป็นผู้หญิงลาวคือใคร มีบทบาทและหน้าที่อย่างไรในการแสดงถึงคุณลักษณะของชาติลาวหรืออัตลักษณ์ชาติลาว

ภาพตัวแทนของผู้หญิงลาว (Lao women representation) หมายถึง ภาพลักษณ์ของผู้หญิงลาวที่ได้รับการสร้างขึ้นในสื่อประเภทต่างๆ ได้แก่ วรรณกรรม เพลง นโยบายต่างๆ ด้านการแต่งกายของผู้หญิง ฯลฯ ซึ่งทำให้เกิดอัตลักษณ์ผู้หญิงลาว เช่น “เกล้าผม นุ่งซิ่นและเปี่ยงผ้าแพร กิริยามารยาทอ่อนหวาน เป็นเมีย เป็นแม่และเป็นผู้อนุรักษ์รักษาวัฒนธรรม” เป็นต้น

1.6 กรอบคิดในการศึกษา

รัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป. ลาว) ได้พยายามสร้างลักษณะเด่นหรือลักษณะพิเศษของชาตินิลา (Nation State) ขึ้นมาคือ กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของชาตินิลาตัวเอง ความหมายของผู้หญิงลาวหรืออัตลักษณ์ผู้หญิงลาวนับได้ว่า เป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ชาตินิลาที่ถูกประกอบสร้างขึ้นมา โดยกระทำผ่านช่องทางอันหลากหลาย ทำให้เกิดเป็นชุดคำอธิบายหรือการให้ความหมายเกี่ยวกับชาตินิลาและผู้หญิงลาวที่แตกต่างจากเมื่อในอดีต กล่าวคือ แต่เดิมรัฐบาลลาวได้เน้นความเสมอภาคทางเพศและความเสมอภาคทางชาติพันธุ์ แต่ในช่วงระยะหลังรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเปลี่ยนแปลงนโยบายทางเศรษฐกิจไปจากเดิม โดยมีลักษณะเป็นสังคมนิยมน้อยลงและเป็นทุนนิยมมากขึ้นรวมทั้งมีนโยบายหารายได้จากการท่องเที่ยวทำให้มีการเปลี่ยนจุดเน้นเกี่ยวกับอัตลักษณ์ผู้หญิงลาวเพื่อตอบสนองนโยบายดังกล่าว โดยเน้นให้ผู้หญิงลาวแต่งกายตามจารีตประเพณีเพื่อแสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของผู้หญิงลาวนั่นก็คือ “นุ่งซิ่น แเกล้าผม เปี่ยงแพ” เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันก็พยายามเน้นความเป็นหญิงบางด้านของผู้หญิงลาวที่เป็นมรดกตกทอดจากอดีต เช่น การเป็นคนเคารพผู้อาวุโส การมีกิริยามารยาทเรียบร้อย ฯลฯ เพื่อให้ผู้หญิงทำหน้าที่ในการรักษาจารีตประเพณี ซึ่งจะช่วยป้องกันมิให้สังคมนิลาเปลี่ยนแปลงรวดเร็วเกินไปจนกระทบต่อโครงสร้างอำนาจทางการเมืองของลาว

อย่างไรก็ดี กระบวนการสร้างความหมาย “ความเป็นผู้หญิงลาว” หรือ “อัตลักษณ์ผู้หญิงลาว” จากรัฐบาลลาวดังกล่าว ถือได้ว่าเป็น กระบวนการสร้างชาติบนฐานของเพศภาวะที่นักสตรีนิยมสายหลังสมัยใหม่เชื่อว่า “ความเป็นหญิง” หรือ “อัตลักษณ์ของผู้หญิง” เป็นสิ่งประกอบสร้างทางสังคม โดยปฏิบัติการทางวาทกรรมในเรื่องต่างๆ ตัวอย่าง เช่น “ธรรมชาติสร้างให้ผู้ชายเข้มแข็ง ผู้หญิงอ่อนแอ ดังนั้น ผู้ชายจึงเป็นผู้นำ ผู้หญิงต้องเป็นผู้ตาม” หรือ “ผู้หญิงลาวต้องนุ่งซิ่น ไม่อย่างนั้นถือว่า ไม่ใช่ผู้หญิงลาว” เป็นต้น ดังนั้น ผลที่ตามมาก็คือ คนหรือกลุ่มคนที่ถูกจัดว่าเป็น “ผู้ชาย” ก็คิดว่า ตนเป็นผู้ชายตาม “ธรรมชาติ” ดังนั้นจึงเชื่อต่อไปว่า “ธรรมชาติ” สร้างให้ตนเป็นผู้นำในทุกที่ทุกเวลาและทุกเรื่อง ส่วนผู้หญิงก็จะเชื่อว่า ตนคือ “ผู้หญิง” ที่ “ธรรมชาติ” สร้างให้เกิดมาเป็นผู้ตาม ถ้าไม่ทำตามนั้น ก็เท่ากับว่าเป็นการ “ฝืนธรรมชาติ” ส่วนตัวอย่างว่า “ผู้หญิงลาวต้องนุ่งซิ่น ถ้าไม่นุ่งซิ่นถือว่าไม่ใช่ผู้หญิงลาว” นั้นข้อความ (ภาษา) แบบนี้ แม้จะไม่มี

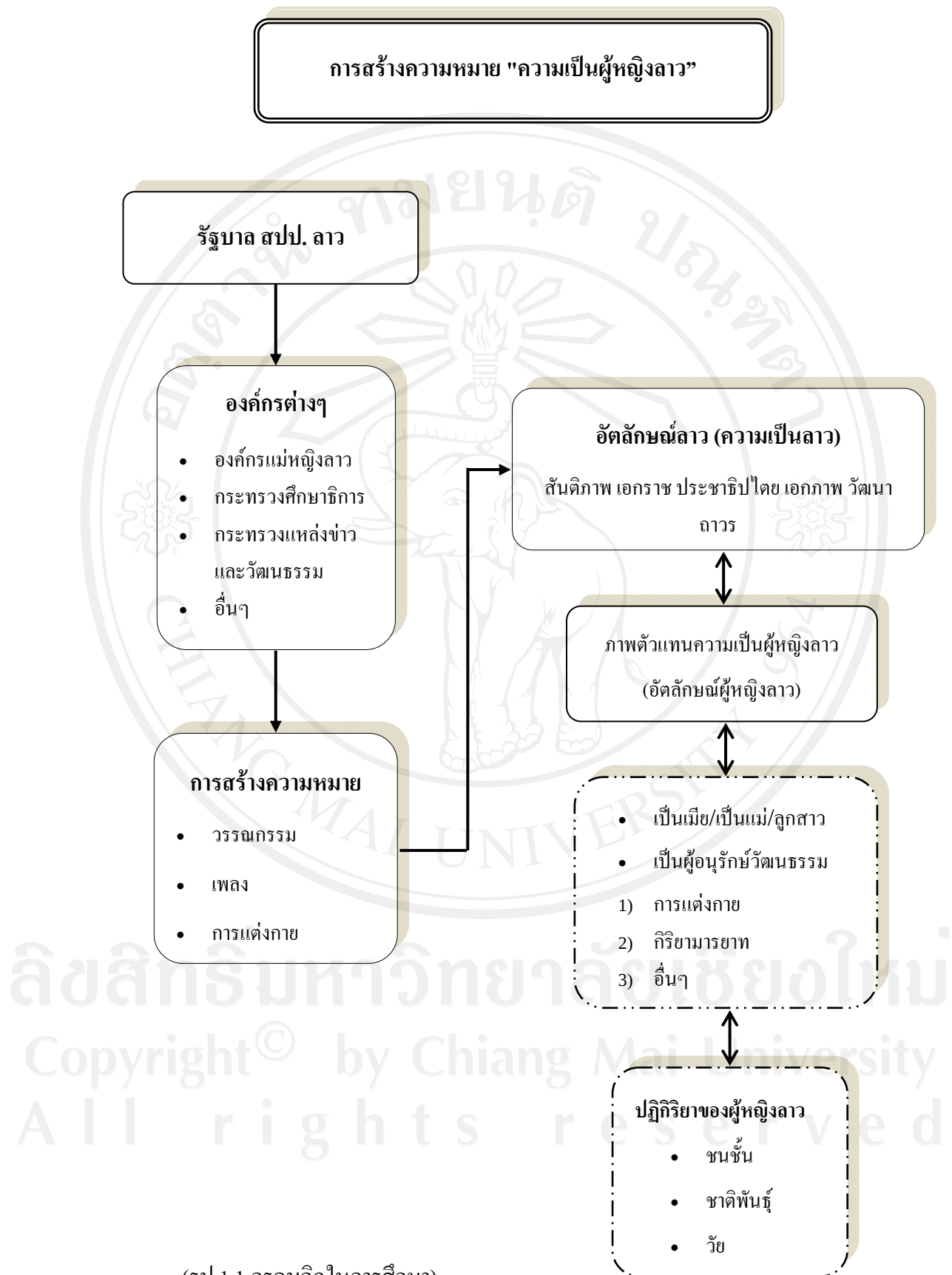
การอ้าง “ธรรมชาติ” (nature) แต่ก็เป็นการอ้าง “วัฒนธรรมและจารีตประเพณีอันดีงามที่มีมาแต่โบราณ” เป็นนัยที่แฝงเร้นอยู่ ดังนั้นการประกอบสร้างความจริงแบบนี้ จึงมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าเป็น “การประกอบสร้างทางวัฒนธรรม” หรือ “cultural construction” อนึ่งคำว่า “ผู้ชาย” “ผู้หญิง” ในที่นี้ เป็นการจัดประเภทผู้คนที่นักสตรีนิยมถือว่าเป็นสิ่งประกอบสร้าง “ความเป็นเพศ” พวกเขาเรียกว่า “Gender” หรือในภาษาไทยนิยมใช้คำว่า “เพศภาวะ” “เพศสภาพ” ก็มีการใช้กันเหมือนกัน (ฉลาดชาวย รมิตานนท์, 2554: 4-5)

กระบวนการในการประกอบสร้างความหมายความเป็นผู้หญิงลาวหรืออัตลักษณ์ผู้หญิงลาวดังกล่าว ยังสะท้อนให้เห็นถึงปฏิกิริยาของผู้หญิงลาวต่ออัตลักษณ์ของผู้หญิงที่รัฐบาลสร้างขึ้นมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับชนชั้น ชาติพันธุ์ และวัยของผู้หญิง เช่น ผู้หญิงในชนชั้นกลางที่ต้องสัมผัสกับรัฐบาลมาก นิยมแต่งกายตามแนวทางที่รัฐสนับสนุนในหลายโอกาสด้วยกัน แต่ก็มีความต้องการที่จะแสดงตนว่าเป็นคนทันสมัยในบางโอกาส ผู้หญิงบางชาติพันธุ์ที่ต้องการทำงานในธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในเมืองหลวงหรือทำธุรกิจส่วนตัวก็นิยมแต่งกายในลักษณะที่ทำให้คนเห็นว่าเป็น “ผู้หญิงลาว” ที่แท้จริง ส่วนผู้หญิงวัยรุ่นทั้งชาติพันธุ์ลาวและชาติพันธุ์อื่น ๆ จะยอมแสดงตนเป็น “ผู้หญิงลาว” ตามที่รัฐนิยามเฉพาะเมื่อมีกิจกรรมต่างๆ ตามที่โรงเรียนบังคับเท่านั้น ส่วนในโอกาสอื่นๆ ผู้หญิงวัยรุ่นจะพยายามเป็นอิสระจากกฎเกณฑ์ต่าง ๆ และพยายามที่จะมีความสัมพันธ์กับผู้ชายอย่างเสมอภาค

อย่างไรก็ดี ปฏิกิริยาของผู้หญิงลาวดังกล่าว ถือได้ว่า เป็นพื้นที่ของร่างกาย อำนาจ/ความรู้ การควบคุมและการต่อสู้ขัดขืนในที่นี้ถือว่าเป็นมโนทัศน์ที่ประกอบกันเข้าเป็นกรอบคิดในการทำความเข้าใจเรื่องของ “การแต่งกาย” เช่น เครื่องแบบ (uniform) “ชุด” ในความหมาย “เสื้อผ้า” เช่น “ชุดประจำชาติ” “ชุดข้าราชการ” “ชุดนักเรียน” และ ฯลฯ ตลอดจน “แฟชั่น” ของ “ชุด” ต่าง ๆ เช่น “ชุดกลางวัน” “ชุดเย็น” “ชุดกีฬา” เป็นต้น โดยที่มองว่า ชุดต่าง ๆ เหล่านี้ ไม่ได้มีแต่เพียงด้านที่เป็นวัตถุ หากแต่เป็น “การสร้างภาพตัวแทน” (representation) ที่ประกอบสร้างขึ้นมาโดยวาทกรรมที่ผลิตโดยสถาบันที่อ้างว่าเป็น “ผู้รู้” เช่นรัฐและสำนักออกแบบเครื่องแต่งกาย ส่งผลให้การแต่งกายถูกนิยามและจำแนกแยกแยะ และจัดวางในตำแหน่งแห่งที่ที่แตกต่างกันในสังคม (social positioning) ทั้งนี้โดยมี “ร่างกาย” เป็นพื้นที่ของการใช้อำนาจ พื้นที่ของการควบคุมและพื้นที่ของการต่อสู้ขัดขืนด้วย แนวคิดหรือกรอบคิดนี้ได้รับอิทธิพลมาจาก มิเชล ฟูโก (Michel Foucault) (ฉลาดชาวย รมิตานนท์, 2554: 1)

นอกจากนี้ ร่างกายในทัศนะของนักสตรีนิยมถือว่าเป็นมโนทัศน์ที่สำคัญมาก มีการพูดถึง “ร่างกาย” หรือ “the body” ในหลายแนวคิดหลายทฤษฎี โดยสัมพันธ์กับร่างกาย เช่นทฤษฎีว่าด้วยเพศวิถีของนักทฤษฎีสตรีนิยมแนวทางถึงรากเหง้า (Radical Feminism) ทฤษฎีว่าด้วย อำนาจ

กับการควบคุมเนื้อตัวร่างกายของผู้หญิงโดยปิตาธิปไตยเหล่านี้ถือว่า เป็นหัวใจของสตรีนิยมยุคปัจจุบันก็ว่าได้ ในสังคมร่วมสมัยผู้หญิงคนหนึ่งมักถูกนำเสนอด้วยภาพตัวแทนในฐานะที่เป็นเพียงเนื้อตัวร่างกายของเธอ (เช่นภาพของผู้หญิง/ดาราสวยตามหน้าปกนิตยสารบ้าง ภาพโฆษณาบ้าง) นักสตรีนิยมเห็นต่อไปว่า ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เกี่ยวกับร่างกายของผู้หญิงถูกปกปิดและบิดเบือนไม่ให้ผู้หญิงรู้ กล่าวคือ ร่างกายของพวกเธอถูกมองเพียงในด้านที่เป็นหน้าที่ (functional terms) เสียเป็นส่วนใหญ่ (Humm, 1995: 26) (เช่น ผู้หญิงมีร่างกายที่เหมาะสมจะเป็นเมียและแม่ หรือธรรมชาติสร้างให้เป็นเช่นนั้น ในบางศาสนาอ้างว่า พระเจ้าสร้างให้เป็นอย่างนั้น ในพุทธศาสนาก็น่าจะเป็น “ธรรมชาติ” เหมือนกัน แต่ “ธรรมชาติ” ในที่นี้ เป็นคนละธรรมชาติในทางวิทยาศาสตร์/ชีววิทยา (ฉลาดชาย รมิตานนท์, 2554: 3-4) การต่อต้าน จัดขึ้น ต่อรองในการเมืองของร่างกายในชีวิตประจำวัน

(รูป 1.1 กรอบคิดในการศึกษา)

1.7 ระเบียบวิธีวิจัย

1.7.1 วิธีการศึกษา

การศึกษาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้วิธีการวิเคราะห์วาทกรรมจากรัฐชาติบาลลาว โดยผ่านสื่อประเภทต่างๆ ตัวอย่าง เช่น วรรณกรรม บทเพลง การแต่งกายของผู้หญิงลาว และรวมไปถึงนโยบายต่าง ๆ เป็นหลัก เพื่อพิจารณาถึงบทบาทในการสร้างความหมาย “ความเป็นผู้หญิงลาว” ผ่านสื่อต่างๆ โดยรัฐบาล สปป. ลาว ตั้งแต่ ค.ศ. 1975 จนถึงปัจจุบันและเพื่อวิเคราะห์ให้เห็นถึงปฏิกิริยาของผู้หญิงลาวในชนชั้น ชาติพันธุ์ และวัยต่างๆ ต่อการสร้างอัตลักษณ์ดังกล่าว

วิธีการศึกษาใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพโดยจะใช้ข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็น วรรณกรรม บทเพลง สื่อต่าง ๆ และการสัมภาษณ์ แล้วจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้มุมมองแบบสตรีนิยมแนว (Feminist Post-Modernism)

1.7.2 ขอบเขตพื้นที่ของการศึกษา

บริบทของพื้นที่ ที่ใช้ในการศึกษาถึงการสร้างความหมายของผู้หญิงลาวโดยรัฐบาล สปป.ลาว ตั้งแต่ ค.ศ. 1975 ถึงปัจจุบันแบ่งได้เป็นสามส่วนได้แก่

- (1) บริบททางกายภาพคือ บริเวณที่อยู่ในเขตกำแพงนครเวียงจันทน์ เพราะถือได้ว่าเป็นพื้นที่ ที่มีความทันสมัยมากที่สุดและเป็นศูนย์กลางอำนาจรัฐและสถาบันต่างๆ ทางสังคมที่สำคัญ ซึ่งมีอำนาจในการผลิตวาทกรรมต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อต่างๆ ในการสร้างอัตลักษณ์ผู้หญิงลาว
- (2) พื้นที่เชิงสัญลักษณ์ที่แสดงออกมาเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของผู้หญิงลาวได้แก่จากข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็น วรรณกรรม บทเพลง สื่อต่าง ๆ
- (3) จากการสัมภาษณ์ผู้หญิงลาวที่อยู่ในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ ผ่านการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก)

1.7.3 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มผู้ศึกษา ผู้วิจัยเลือกศึกษากลุ่มผู้หญิงลาวหลายอาชีพที่อาศัยอยู่ในนครหลวงเวียงจันทน์ เช่น ข้าราชการ แม่ค้า พนักงาน นักศึกษา ผู้ใช้แรงงาน โดยคำนึงถึงความแตกต่างกันทางด้านชนชั้น ชาติพันธุ์และอายุ ซึ่งในด้านอายุนั้น ผู้วิจัยจะแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ผู้หญิงอายุระหว่าง 15-20 ปี อายุระหว่าง 21-30 ปี และอายุระหว่าง 31-40 ปี เพื่อศึกษาปฏิกิริยาของผู้หญิงแต่ละกลุ่มต่อ “ความเป็นผู้หญิงลาว” ที่รัฐบาลสร้างขึ้น

1.7.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

เนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ จึงใช้การเก็บข้อมูลในงานวิจัยครั้งนี้ 2 วิธี ดังต่อไปนี้

วิธีที่หนึ่งคือ เก็บรวบรวมเอกสารต่างๆ ทั้งภาษาไทย ภาษาลาว หรือภาษาอังกฤษ อย่างเช่น วรรณกรรม บทเพลง นโยบายการแต่งกายรวมถึง เอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความหมายดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็น หนังสือพิมพ์ วารสารหรือสื่อพิมพ์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

วิธีที่สองคือ การเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยใช้วิธีสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมควบคู่กันไป ในบริเวณนครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว หลังจากได้ข้อมูลที่ต้องการสำหรับงานวิจัย จึงนำกลับมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยภายใต้ของกรอบคิดและทฤษฎีที่ได้ตั้งไว้ในเบื้องต้น โดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและเขียนงานโดยการแบ่งเนื้อหาออกเป็นบทต่างๆ ตามความเหมาะสม

1.7.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาบทบาทของรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในการสร้างความหมาย “ความเป็นผู้หญิงลาว” จะทำการวิเคราะห์และตีความข้อมูลโดยคำนึงถึงบริบททางการเมืองและเศรษฐกิจตลอดจนอุดมการณ์ของรัฐบาลในการสร้างความหมาย “ความเป็นผู้หญิงลาว” ผ่านวิธีคิดแบบโพสต์โมเดิร์นและวัฒนธรรมศึกษา เพื่อพิจารณาว่าความหมายของผู้หญิงลาวเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับประชาชน และระหว่างผู้หญิงกับผู้ชายหรือไม่อย่างไร

ทั้งยังสนใจศึกษาปฏิกิริยาของผู้หญิงลาวต่อการสร้างความหมาย “ความเป็นผู้หญิงลาว” โดยรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวโดยการพิจารณาภูมิหลังทางชนชั้น ชาติพันธุ์ และวัย ว่าเป็นตัวแปรที่มีผลให้เกิดปฏิกิริยาในทางยอมรับหรือไม่ยอมรับความหมายที่รัฐบาลสร้างขึ้นได้ หรือไม่ อย่างไรบ้าง